

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมของนักเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร มีการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความหมายของคุณธรรม
2. ความสัมพันธ์ของคุณธรรมกับจริยธรรม
3. ความสำคัญของคุณธรรม
4. ทฤษฎีและแนวความคิดการพัฒนาคุณธรรม
5. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรม
6. การปลูกฝังคุณธรรมในโรงเรียน
 - 6.1 ความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรม
 - 6.2 แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมในโรงเรียน
7. การศึกษาพฤติกรรมของครูโดยใช้กรณีศึกษาเชิงเทคนิค (Critical Incident Technique)
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของคุณธรรม

พินิจ รัตนกุล (2514) กล่าวว่า คุณธรรม แปลจากภาษาอังกฤษว่า "Virtue" (ซึ่งมาจากภาษากรีก Arete) โดยทั่วไปหมายถึง คุณสมบัติที่มีค่าวิเศษ ผู้ที่มีคุณธรรมถือกันว่าเป็นคนดี

ยนต์ ชุ่มจิต (2526) กล่าวถึงคุณธรรมว่า หมายถึงคุณลักษณะที่เป็นความดี ความงาม ที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล โดยได้ยึดถือปฏิบัติจนเป็นนิสัยและเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามของบุคคลทั่วไป

พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ, 2529) อธิบายว่า คุณธรรมหมายถึงคุณสมบัติฝ่ายดี เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพหรือสันติสุข คุณธรรมเป็นส่วนที่ต้องอบรมโดยเฉพาะ หรือให้เหมาะสมกับที่ต้องการ

ประภาศรี สีหอำไพ (2535) กล่าวว่า คุณธรรม คือ หลักแห่งจริยาที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งของชีวิตในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขยินดี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2539) ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี ซึ่งสอดคล้องกับในหนังสือ Dictionary of Education ที่อธิบายว่า คุณธรรม คือ

ความดีงามของลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน หรือคุณธรรม คือ คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม (Good, 1973)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2543) อธิบายความหมายไว้ว่า คุณธรรมคือ ธรรมที่เป็นคุณ ความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล

พอร์เตอร์ (Porter, 1980) อธิบายว่า คุณธรรมเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคม คนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตในสังคมนั้นไม่ใช่เพียงแต่การมีชีวิตอยู่ไปเท่านั้น แต่ต้องประเมินและเลือกวิถีชีวิตที่แต่ละคนคิดว่าน่าจะดีกว่าหรือควรจะทำดีกว่า ปัจจัยในการเลือกนั้นย่อมมีผลกระทบต่อบุคคลด้วย อย่างไรก็ตามคุณธรรมของคนในสังคมหนึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องดีหรือเป็นสิ่งที่ถูกต้องในอีกสังคมหนึ่งก็ได้

ความหมายของคุณธรรมดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีที่บุคคลยึดมั่นเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตน ซึ่งจะก่อให้เกิดความสุขทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

ความสัมพันธ์ของคุณธรรมและจริยธรรม

ก่องแก้ว เจริญอักษร (2522 อ้างถึงใน อังคณา กลินันท์, 2539) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของคุณธรรมและจริยธรรมว่า ผู้มีจริยธรรม คือ มีความประพฤติงามอย่างแท้จริง ย่อมหมายถึง ผู้มีความรู้สึกในด้านดี คือ มีคุณธรรมอยู่ในจิตใจนั่นเอง

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต อ้างถึงใน จิตจำนง รัตนสกุล, 2538) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมเป็นคุณสมบัติของจิตใจ คือเป็นสภาพจิตที่ดีงามที่อยู่ในใจ ส่วนจริยธรรมจะมองในแง่ของการแสดงออกภายนอก พฤติกรรม ซึ่งการตัดสินคุณค่าของคุณธรรมนั้นให้ดูจากสิ่งที่เขาแสดงออกหรือพฤติกรรม นั้นหมายถึง ดูจากจริยธรรมซึ่งเป็นเครื่องสื่อแสดงถึงคุณธรรมนั่นเอง

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2538) กล่าวถึงคุณธรรมว่า หมายถึง ลักษณะนิสัยอันเป็นผลมาจากการฝึกอบรมด้วยหลักแห่งจริยธรรมที่มีลักษณะที่ค่อนข้างถาวรและสามารถแสดงออกให้ผู้อื่นสามารถสัมผัสได้ดี เช่น ความอ่อนโยน ความมีระเบียบ ความมีน้ำใจ ความซื่อสัตย์ความเป็นคนใจกว้าง การตรงต่อเวลา การใฝ่หาความรู้ เป็นต้น คุณธรรมเกิดจากการฝึกฝนอบรมอย่างเอาจริงเอาจังจนเกิดทักษะและแปรสภาพเป็นลักษณะนิสัยที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นที่ปรารถนาและใฝ่หาของสังคมทุกๆ ไป ปัจจัยสำคัญที่บ่งชี้ลักษณะของคุณธรรมได้อย่างชัดเจนก็คือ จริยธรรมต้องการคุณธรรมอะไรก็ต้องให้การฝึกฝนอบรมจริยธรรมนั้น คุณธรรมเป็นสิ่งที่สามารถให้การศึกษาและให้การฝึกฝนโดยผ่านกระบวนการจริยธรรม

นินา ชูโต (2540) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของคุณธรรมและจริยธรรมไว้ว่า เรายังมักใช้คำว่า จริยธรรมและคุณธรรม ควบคู่กันจนเสมือนกับเป็นสิ่งที่มีความหมายอย่างเดียวกันและปฏิบัติคู่กันไป คำว่า จริยธรรมหรือ ETHICS มาจากรากศัพท์กรีกว่า ETHOS ซึ่งหมายถึง อุปนิสัยหรือธรรมชาติของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม (OXFORD ENGLISH DICTIONARY หมายถึง "RELATING TO MORAL") อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับความถูกต้องผิดชอบชั่วดีในการกระทำด้วยความสมัครใจของตนเอง หรือเป็นอุปนิสัยในการกระทำนั้นๆ ส่วนคำว่าคุณธรรมหรือMORALITY มาจากรากศัพท์ภาษาละติน MORALIS ซึ่งหมายถึง ขนบธรรมเนียม วิถีการ มรรยาท อันเป็นอุปนิสัย ดังนั้น ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม ย่อมหมายถึง ความประพฤติ การปฏิบัติ ซึ่งเป็นปกติวิสัยของบุคคล

ดังนั้นคุณธรรมและจริยธรรมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันโดยตรง ดังที่ ซาเลียง วุฒิจันทร์ (2524) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์มีจิตใจเป็นผู้สั่งการและควบคุม หากจิตใจร่าเริงเบิกบาน กิริยาท่าทีก็แสดงออกในทางกระฉับกระเฉง ว่องไว คึกคัก แต่ถ้าเมื่อใดจิตใจเศร้าหมอง เหี่ยวแห้ง กิริยาอาการก็หงอยเหงาซึมเซื่องไม่สดใส ปรากฏแก่ผู้ใกล้ชิดและพบเห็นได้ ในด้านความประพฤติก็เช่นเดียวกันใครมีจิตใจเป็นอย่างไรก็จะแสดงออกมาเป็นความประพฤติหรือการปฏิบัติในทำนองนั้น การที่จิตใจเป็นผู้สั่งการและกำกับกับการกระทำหรือแสดงออกทางร่างกายเช่นนี้ ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ได้ คนที่มีคุณธรรมสูงคือจิตใจทรงคุณธรรมจะประพฤติปฏิบัติสิ่งใดๆในลักษณะของการมีจริยธรรมสูงด้วย และในทางตรงกันข้าม คนที่ประพฤติชั่ว ชอบปฏิบัติหรือแสดงออกในทางที่เบียดเบียนตนเอง หรือผู้อื่น อันเป็นแบบอย่างของคนมีจริยธรรมต่ำทราม ย่อมแสดงว่าผู้นั้นในจิตใจขาดคุณธรรม หรือมีคุณธรรมต่ำด้วย

ความสำคัญของคุณธรรม

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต, 2533) กล่าวว่า น้ำและอากาศเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ทั่วไป เป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิต เพราะถ้าขาดน้ำเพียงวันเดียวคนก็แทบตาย ยิ่งขาดอากาศประเดี๋ยวเดียวก็อาจจะตายหรือไม่ก็เป็นอัมพาตไป จริยธรรมหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์และสังคมของเราอยู่โดยไม่รู้ตัว แต่ก็มีคุณค่าแตกต่างกันอยู่อย่างหนึ่งระหว่างน้ำและอากาศ กับศาสนาและจริยธรรม คือ น้ำและอากาศนั้น คนขาดไปแล้วก็รู้ตัวเองว่าตัวเองขาดอะไรและต้องการอะไร แต่ศาสนาและจริยธรรมนั้นมีลักษณะประณีตและเป็นนามธรรมมาก จนกระทั่งแม้ว่าคนจะขาดสิ่งเหล่านี้จนถึงขั้นมีปัญหาเกิดขึ้นแล้วก็ยังไม่รู้ว่าขาดอะไร ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องสร้างความเข้าใจ ชี้แจงอย่างต่อเนื่องให้ตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญ

คำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในทุกสังคม ดังที่ ยนต์ ชุ่มจิต (2544) กล่าวไว้ว่า สังคมใดหรือชาติใดที่เต็มไปด้วยประชาชน ซึ่งเป็นผู้ขาดคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมแล้ว สังคมนั้นจะมีแต่ความยุ่งเหยิง ไร้สาระสาย ความเดือดร้อนจะเกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งไม่ว่างเว้น ถ้าหากสังคมใดมีสภาพดังกล่าวนี้ ชีวิตของคนในสังคมนั้นจะต้องปราศจากความสุขอย่างแน่นอน

ตรงกันข้าม สังคมใดสมาชิกของสังคมนั้นเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม สังคมนั้นก็จะพบแต่ความสงบสุข ความร่มเย็น และมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมและจริยธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. ประโยชน์ตน

1.1 ทำให้ตนเองมีชีวิตที่สงบเย็น ไม่ต้องเดือดร้อนใจ ไม่ต้องอยู่อย่างหวาดระแวง เพราะตนเองไม่ได้เบียดเบียนผู้ใด มีแต่จะสร้างประโยชน์สุขให้แก่สังคมและผู้อื่น

1.2 ทำให้ตนเองมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตส่วนตัวและการทำงานอาชีพ มีความมั่นคงก้าวหน้า

1.3 ได้รับการยกย่องสรรเสริญเทิดทูนบูชาจากบุคคลทั่วไป

1.4 ครอบครัวอบอุ่น มีความสุข ฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง

2. ประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ

2.1 ประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น

1) สถาบันครอบครัวของตนได้รับการยกย่องสรรเสริญจากบุคคลทั่วไป

2) สถาบันการศึกษา หรือสถาบันที่ประกอบอาชีพธุรกิจมีชื่อเสียง ทำให้บุคคลอื่นศรัทธาเลื่อมใส

3) สถาบันหรือหน่วยงานที่ตนเองสังกัดมีความเจริญก้าวหน้า ได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะสมาชิกทุกคนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม

2.2 ประโยชน์ต่อชุมชน เช่น

1) สังคมได้รับความสงบสุข เพราะทุกคนเป็นคนดีมีคุณธรรม

2) สังคมได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เพราะสมาชิกทุกคนต่างทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ

2.3 ประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง เช่น

1) สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความมั่นคง เพราะประชาชนมีความจงรักภักดี และเห็นความสำคัญของสถาบันดังกล่าวอย่างแท้จริง

2) ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติมีความมั่นคงถาวร เพราะทุกคนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และเต็มใจยึดถือปฏิบัติตาม

ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

หลักการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมตามทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ มีลักษณะที่สำคัญๆ ดังนี้

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า จริยธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับมโนธรรม (Super - ego or Conscience) จริยธรรมเกิดจากกระบวนการภายในของวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานของพ่อแม่ผู้เลี้ยงดู ได้แก่ การถือตนตามอย่าง (Identification) ทำให้เด็กรับเอาบุคลิกภาพ ค่านิยม มาตรฐานจริยธรรมในสังคม เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝัง หากความต้องการของตนไม่สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมต้องการก็จะเกิดการขัดแย้งกันขึ้น และถ้าบุคคลนั้นทำชั่วเขาจะเกิดความละอายใจตนเอง ไม่สบายใจ ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษตัวเอง ต่อไปเขาจะไม่ทำชั่วอีก โดยไม่ต้องมีการควบคุมจากบุคคลอื่นภายนอก นั่นคือเขามีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี หรือมีมโนธรรมนั่นเอง เป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม

นักทฤษฎีจิตวิเคราะห์คนสำคัญคือ ฟรอยด์ (Freud) ซึ่งดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524) ได้สรุปแนวความคิดของฟรอยด์ไว้ว่า ฟรอยด์เชื่อว่า จริยธรรมเป็นส่วนเดียวกับ ซุปเปอร์อีโก้ (Super - ego) ซึ่งเด็กได้รับจากพ่อแม่ผู้ใกล้ชิด ด้วยกระบวนการถือตนตามอย่าง (Identification) กับบุคคลที่เขายึดเป็นแบบอย่าง กระบวนการนี้เป็นการแสดงออกถึงความผูกพันทางอารมณ์กับบุคคลอื่นที่เด็กมีขึ้นเป็นครั้งแรก ผลของการถือตนตามอย่างผู้อื่นทำให้เด็กรับเอาบุคลิกลักษณะ ค่านิยมรวมทั้งมาตรฐานทางจริยธรรมในสังคมจากผู้ที่ยึดเป็นแบบไว้ เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังจริยธรรมแล้ว เขาย่อมจะเกิดความขัดแย้งในใจถ้าความต้องการส่วนตัวไม่เหมาะสมกับกาลเทศะของสังคมที่ตนยอมรับ พัฒนาการทางจริยธรรมจะบรรลุจุดสูงสุดเมื่อเขาเกิดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีนี้อีกประการหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่อันเนื่องมาจากการผันแปรของสังคมและสถานการณ์ในชีวิต จะมีผลกระทบได้รุนแรงน้อยกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยทารกและวัยเด็กเล็ก

การศึกษาทฤษฎีนี้อาจสรุปได้ว่า จริยธรรมของบุคคลได้รับการปลูกฝังจากบุคคลใกล้ชิด ตั้งแต่วัยเด็กโดยการอบรมเลี้ยงดูหรือการเลียนแบบ จนกลายเป็นมโนธรรมหรือคุณธรรมของแต่ละบุคคล

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีนี้อธิบายการเกิดของจริยธรรมว่าเป็นกระบวนการสังคมประภคิต (Social Learning Theory) โดยการซึมซับกฎเกณฑ์ต่างๆ จากสังคมที่เติบโตมา ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่ ทฤษฎีของ แบนดูรา (Bandura)

นักจิตวิทยาชาวแคนาดา ตามทฤษฎีของแบนดูรา การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งจะเกิดจากการสังเกต ตัวแบบซึ่งมี 3 ประเภท คือตัวแบบจริง ได้แก่ ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมจริงให้เห็น ตัวแบบสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวแบบในโทรทัศน์ ภาพยนตร์หรือรูปภาพต่างๆ และตัวแบบประเภทสุดท้าย คือ คำบอกเล่า หรือการบันทึก ซึ่งจะปรากฏในรูปของคำพูดหรือข้อเขียนต่างๆ ผลพวงจากประสบการณ์ตรงและการสังเกตตัวแบบทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว จะทำให้เกิดการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ทำให้สามารถคาดหวังได้ถึงวิธีที่จะนำผลที่พึงปรารถนามาสู่ตน และในขณะเดียวกันก็มองเห็นวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงผลที่เลวร้ายต่างๆ การคิดในเชิงประเมินเช่นนี้ จะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมต่างๆ และนำไปสู่การตั้งมาตรฐานการประพฤติสำหรับตัวเอง ตลอดจนการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามมาตรฐานนั้น

การศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมพบว่าสถาบันหรือกลุ่มสังคมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือโรงเรียน ซึ่งได้รับความคาดหวังจากสังคมอย่างมาก ในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบและเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงจากตัวอย่างในสังคม ให้แก่นักเรียน จึงพึงระมัดระวังในการสอน เพราะถ้าหากขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลให้เด็กเลียนแบบ ใช้อารมณ์ และวางอำนาจแทน จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมทุกระดับ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2531)

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development Theory) นักทฤษฎีสำคัญกลุ่มนี้คือ เพียเจท์ (Piaget) และ โคลเบอร์ก (Kohlberg)

ทฤษฎีของเพียเจท์

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ เพียเจท์ กล่าวว่า จริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของมนุษย์ มีขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นก่อนจริยธรรมเป็นขั้นที่เด็กมีอายุแรกเกิดถึง 2 ขวบ พัฒนาการทาง จริยธรรมยังไม่เกิดขึ้น แต่สามารถเรียนรู้เรื่องทั่วไปได้ โดยประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว เพราะวัยนี้พัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในขั้นต้น

ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง เป็นขั้นที่เด็กมีอายุ 2-8 ปี เด็กวัยนี้จะเชื่อฟังและถือเอาคำสั่งของผู้ใหญ่เป็นหลักปฏิบัติ โดยไม่คำนึงว่าคำสั่งนั้นจะมีเหตุผลหรือไม่

ขั้นยึดหลักแห่งตน อยู่ในช่วงอายุ 8-10 ปี จะเกิดหลักความคิด มีพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้นตามประสบการณ์ทางสังคม คลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เริ่มมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น

ทฤษฎีของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์กวิเคราะห์หลักจริยธรรมว่าเป็นลำดับหรือระบบของแนวทางสำหรับเผชิญการเลือกที่จะปฏิบัติในสิ่งที่มีให้เลือกอย่างหลากหลายวิธี ลำดับขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรม (Moral Development) ของโคลเบอร์กมี 3 ระดับ 6 ขั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเกณฑ์ (Preconventional Level) ระดับนี้บุคคลจะเลือกตัดสินใจกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น มักพบในเด็กอายุ 2 - 10 ปี ในระดับนี้แบ่งเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 1 การเชื่อฟังและการลงโทษ อยู่ในช่วงอายุ 2 - 7 ปี มักถือเอาอัตราของตัวเองเป็นใหญ่

ขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน อยู่ในช่วงอายุ 7 - 10 ปี เด็กจะเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตน

ระดับที่ 2 ระดับตามเกณฑ์ (Conventional Level) ระดับนี้บุคคลจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ระเบียบ ประเพณี กฎหมาย ศาสนา มีการเลียนแบบและทำตามเพื่อให้ผู้อื่นเห็นชอบ ต่อมาจึงคำนึงถึงบทบาทหน้าที่ของตนในสังคม มักพบในช่วงอายุ 10 - 16 ปี ในระดับนี้แบ่งเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 3 การทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ อยู่ในช่วงอายุ 10 - 13 ปี ขั้นนี้มักคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อน

ขั้นที่ 4 การทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม อยู่ในช่วงอายุ 13 - 16 ปี ขั้นนี้จะมีความรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม มีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม

ระดับที่ 3 ระดับเหนือเกณฑ์ (Post Conventional Autonomous or Principle Level) เป็นระดับที่มีจริยธรรมขั้นสูงสุด มีการตัดสินใจขัดแย้งต่างๆ ด้วยการนำมาคิดไตร่ตรองแล้วตัดสินใจไปตามแต่จะเห็นสิ่งใดสำคัญกว่ากัน พบในช่วงอายุ 16 ปีขึ้นไป ระดับนี้แบ่งเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 5 ให้ความสำคัญของคนหมู่มาก อยู่ในช่วงอายุ 16 - 25 ปี ขั้นนี้จะยึดถือความถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ทำตนขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับจิตใจของตนเองได้

ขั้นที่ 6 การยึดคุณธรรมสากล อยู่ในช่วงอายุ 25 ปีขึ้นไป เป็นขั้นสูงสุดมีความรู้สึกสากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน มีความยึดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่

การศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา สรุปได้ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามขั้นตอนตามวุฒิภาวะของบุคคล โดยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพัฒนาการทางสติปัญญา และได้รับอิทธิพลจากสังคมเป็นส่วนใหญ่

4. ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (The Theory of Values Clarification) ผู้ที่เสนอทฤษฎีนี้คือ แรธ, ฮาร์มิน และไซมอน (Rath, Harmin and Simon) โดยใช้แนวคิดของทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relativism) ที่มีหลักการว่า ความถูกต้องดีงามมิได้ขึ้นอยู่กับหลักการที่แน่นอนแต่จะแปรผันตามบุคคล และสภาพการณ์ต่างๆ ในหลักการของทฤษฎีการกระจ่างค่านิยมจะไม่กำหนดจริยธรรมที่จะปลูกฝัง มีการยอมรับการตัดสินใจ ความรู้สึก และค่านิยมที่เลือกแล้วของผู้เรียนอย่างไม่มีเงื่อนไข โดยครูมีหน้าที่ในการปลูกฝังค่านิยม คือ การชี้แนะ หรือการจัดการให้มีการชี้แนะโดยการตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนเกิดการขบคิดขึ้นมาว่า ความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่งๆ นั้นเป็นไปตามเกณฑ์ 7 ประการของกระบวนการของค่านิยมหรือไม่ กล่าวคือ

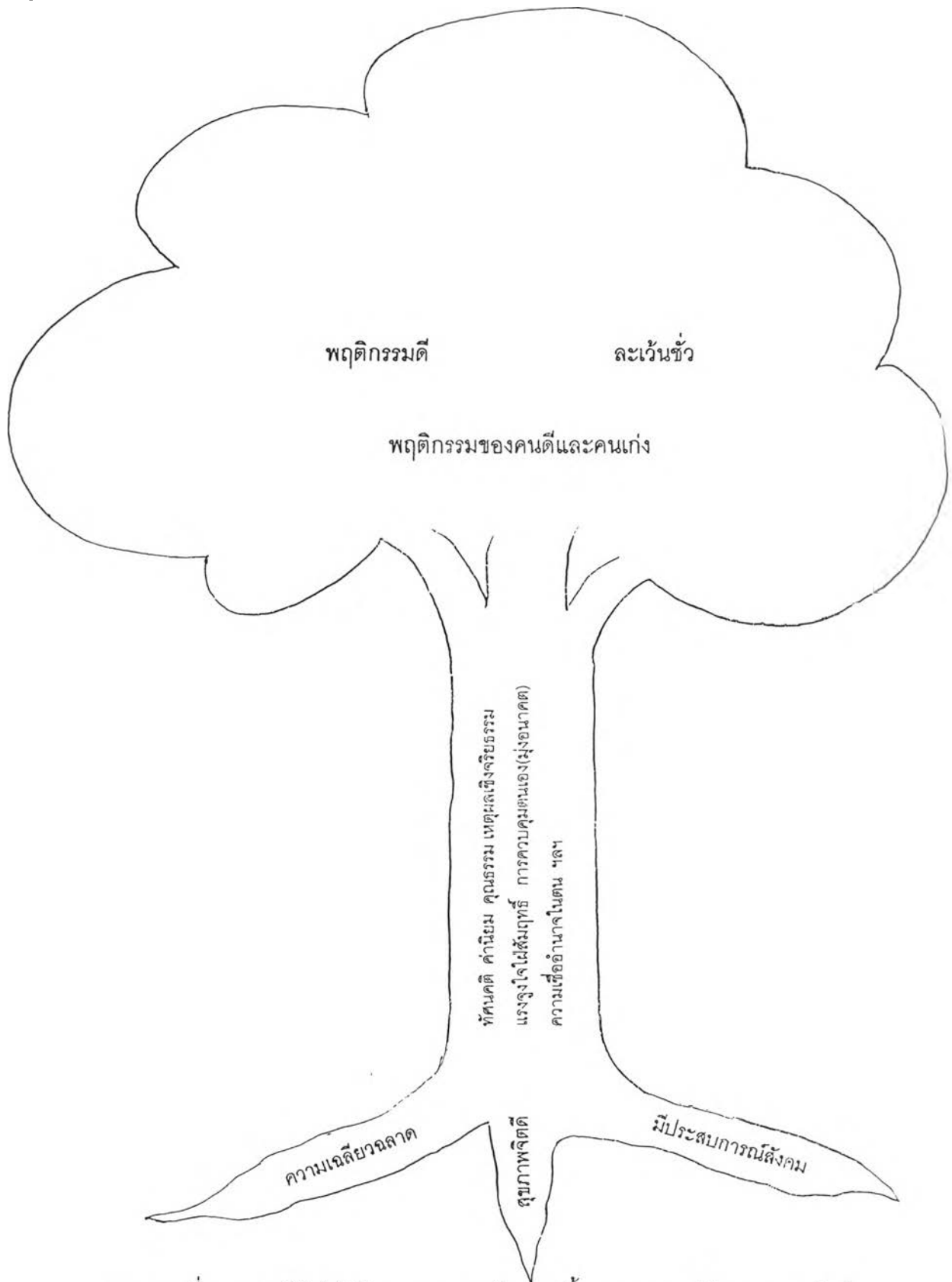
1. เกิดจากการเลือกอย่างอิสระของตนหรือเปล่า
2. ได้พิจารณาทางเลือกอื่นๆ หรือเปล่า
3. ได้พิจารณาผลของทางเลือกต่าง ๆ หรือเปล่า
4. มีความภูมิใจหรือยินดีในสิ่งที่ตนเลือกหรือเปล่า
5. จะยืนยันการตัดสินใจของตนอย่างเปิดเผยหรือไม่
6. จะทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกหรือไม่
7. จะกระทำซ้ำหรือไม่

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทฤษฎีการกระจ่างค่านิยมนี้ ไม่ควรกำหนดตัวจริยธรรมให้ แต่ควรใช้คำพูด คำถาม เพื่อกระตุ้นให้บุคคลเกิดความคิดใคร่ครวญ และตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นๆ ด้วยตัวของเขาเอง โดยไม่มีการชักจูง

5. ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ เป็นแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม สู่การปฏิบัติที่เป็นจริงได้ของดวงเดือน พันธุมนาวิน โดยมีรากฐานมาจากผลการวิจัยและประสบการณ์ในทางจิตวิทยาและปัญหาพื้นฐานของการวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยที่วิชาการทางจิตวิทยามีหลักฐานยืนยันว่า ความรู้และทัศนคตินั้น ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้ ยังต้องขึ้นอยู่กับลักษณะทางจิตใจอื่นๆ อีกหลายประการ และพบว่า คุณธรรม ค่านิยมและความสามารถควบคุมตนเองร่วมกันจึงจะนำไปสู่การทำดีละเว้นความชั่ว แต่ก่อนที่จะพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม ความเชื่อในผลแห่งการกระทำของตน และความสามารถควบคุมตนเองนั้น บุคคลจะต้องมีพื้นฐานทางจิตใจอย่างน้อย 3 ประการ คือ สติปัญญาดี สุขภาพจิตดี และมีประสบการณ์สังคมกว้างขวาง

ขั้นตอนของการนำไปสู่การทำดี ละเว้นความชั่วอันจะส่งผลกระทบต่อความสุขและความทุกข์ของสังคมนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวินได้สร้างเป็นแผนภาพของต้นไม้อัจฉริยะขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นความชัดเจนของขั้นตอนและจังหวะก้าวของการได้มาซึ่งพฤติกรรมการทำดีละเว้นชั่วของบุคคล ด้วยต้นไม้อัจฉริยะนี้ จะช่วยในการตรวจสอบองค์ประกอบที่ขาดไปอันอาจทำให้การพัฒนา

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมไม่ได้ผล หรือได้ผลต่ำกว่าเป้าหมาย นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นขั้นตอนของการปลูกฝังว่าควรทำสิ่งใดก่อนหลังตามลำดับ ดังภาพต้นไม้

แผนภาพที่ 1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมทางจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

การที่คนคนหนึ่งจะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่นั้นย่อมได้รับการปลูกฝังคุณธรรมต่างๆ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทั้งโดยไม่ได้ตั้งใจและด้วยความตั้งใจจากหลายบุคคล หลายด้าน ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อความคิด จิตใจของบุคคลทั้งสิ้น ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ (2524) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง / ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมไว้ดังนี้

1. ครอบครัว ได้แก่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ ตลอดจนสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว จะเป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและถ่ายทอดคุณลักษณะทางจริยธรรมให้แก่เด็ก มีงานวิจัยจำนวนมากที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูกับลักษณะทางจริยธรรมของเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏผลว่า เด็กที่ได้รับความรักจากการอบรมเลี้ยงดูมาก มีลักษณะความรับผิดชอบ มีวินัยทางสังคมและความเอื้อเฟื้อสูงกว่าเด็กที่ได้รับความรักน้อย เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมมากจะมีลักษณะเชื่อฟัง สุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อาย เก็บตัว ใจน้อยและชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมน้อย จะไม่เชื่อฟัง ไม่มีความรับผิดชอบและขาดสมาธิ ในขณะที่เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลจะเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าว รู้จักผิดชอบชั่วดีและรู้สึกละเอียดใจเมื่อทำผิด

2. กลุ่มเพื่อน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญไม่น้อยในการสร้างค่านิยมและลักษณะทางจริยธรรมทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก โดยเฉพาะในเด็กที่อย่างเข้าสู่วัยรุ่น กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลมาก ดังที่ เพียเจท์ กล่าวถึง "ขั้นยึดหลักแห่งตน" ในทฤษฎี พัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งตรงกับช่วงเด็กที่มีอายุระหว่าง 11 – 15 ปี ในขั้นนี้การพัฒนาทางสติปัญญาและประสบการณ์จากการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อน จะทำให้เด็กรู้จักคิดก่อนตัดสินใจและรู้จักตั้งกฎเกณฑ์เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ส่วนโคลเบอร์ก ก็กล่าวไว้ในขั้นที่ 3 ของ "จริยธรรมระดับกฎเกณฑ์" ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงที่คนเรามีอายุประมาณ 10 – 13 ปี แรงจูงใจที่มีผลต่อพฤติกรรมของคนในขั้นนี้ก็คือ การได้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ตนเองเกี่ยวข้องกับด้วย และกลุ่มคนที่คนในวัยนี้เกี่ยวข้องกับอย่างมากที่สุดก็ได้แก่กลุ่มเพื่อนนั่นเอง ซึ่งรวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและเพื่อนนอกโรงเรียนด้วย

3. สถาบันศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์ หรือผู้นำทางศาสนา ด้วยเหตุที่เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคม และได้รับมอบหมายให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนทุกวัย การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่น จึงมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กๆ ด้วย

4. สื่อสารมวลชน หรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบ อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ บทเพลง หนังสือพิมพ์ ตลอดจนสิ่งพิมพ์ประเภทอื่นๆ ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมาก ซึ่งหากจะอธิบายตามทฤษฎี การเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา สื่อมวลชนจะ

มีบทบาทในการสร้างเสริมลักษณะทางจริยธรรมให้กับคนเราด้วยการ ให้เรียนรู้ผ่านตัวแบบใน 2 ประเภท คือ ตัวแบบสัญลักษณ์ จากภาพยนตร์และโทรทัศน์ และตัวแบบที่ปรากฏในสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ ซึ่งนอกจากจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมแล้ว ยังอาจเป็นเครื่องทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมอย่างมากด้วย

5. โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา ซึ่งหมายรวมถึงสภาพแวดล้อม การบริหารและการให้บริการต่างๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างที่ดีงามของครูอาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่างๆ และโดยเฉพาะวิชาจริยศึกษา ซึ่งจะต้องเน้นทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป รวมถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาด้วย

ปัจจัยต่างๆ ข้างต้นล้วนมีอิทธิพลอย่างมากต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้นทุกฝ่ายจึงควรตระหนักเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง เพื่อให้การปลูกฝังคุณธรรมบรรลุผลดังที่ปรารถนา

การปลูกฝังคุณธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา

1. ความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรม

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างมากมายและรวดเร็ว มีผลให้สภาพสังคมเกิดความเลื่อมทางด้านจิตใจอย่างมาก องค์การต่างๆ รวมทั้งสถาบันการศึกษาจึงได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและเห็นความสำคัญที่จะต้องปลูกฝังและส่งเสริมคุณธรรมโดยเร่งด่วน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบต่อการศึกษาริยธรรมควบคู่กับการให้ความรู้แก่นักเรียน ซึ่งถือเป็นหน้าที่โดยตรงของโรงเรียน และจะต้องเป็นแหล่งสร้างจริยธรรมให้แก่นักเรียน ตลอดจนเตรียมนักเรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม(Dewey, 1968) ทั้งนี้เพราะคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง นักการศึกษาและผู้รู้ได้เสนอแนวคิด ในการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนไว้ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2522) ได้เสนอแนวความคิด เกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กว่า ค่านิยมที่เราต้องปลูกฝังไว้ในจิตใจของเด็กมากที่สุด คือค่านิยมทางคุณธรรมและวัฒนธรรม มากกว่าค่านิยมทางด้านวัตถุ การปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมและวัฒนธรรมนั้นจะทำได้ด้วยการบอกอย่างเดี๋ยวย่อมไม่เกิดผล วิธีการปลูกฝังค่านิยมที่ได้ผลคือ การให้เด็กได้พบกับสภาพการณ์จริงในโรงเรียนหรือพบกับสภาพการณ์จำลองในห้องเรียน ซึ่งสามารถจัดขึ้นได้

ส่วนข้าหลวง วุฒิจันทร์ (2524) ได้กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรมลงในจิตใจมนุษย์ ว่าจะต้องใช้เวลานานในการฝึกหัดอบรมสั่งสอนโดยตรงและโดยอ้อมเป็นอันมาก สม่ำเสมอและยาวนาน และไม่สามารถจะวัดได้แน่นอนว่าใครมีคุณธรรมในจิตใจมากหรือน้อยเพียงไร การให้การศึกษาทางด้าน

จริยธรรมแก่บุคคลอาจบรรลุผลสำเร็จได้ แต่คนนั้น มีจริยธรรมดีอยู่เสมอ อยู่นาน หรือมากเพียงไร ขึ้นอยู่กับการเกิดมีคุณธรรมขึ้นในจิตใจของบุคคลนั้นมากน้อยอย่างไร

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม ความเจริญทางเทคโนโลยี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการหลังไหลของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้เกิดผลกระทบต่อค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงสมควรอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะเอาใจใส่กับการปลูกฝังคุณธรรมในจิตใจของทุกคน โดยเฉพาะเด็กระดับประถมศึกษาเพราะการปลูกฝังนั้นจะต้องใช้ระยะเวลายาวนานและสม่ำเสมอ

2. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมนักเรียน

การพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมนั้น ถือเป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษา นอกเหนือจากที่ครอบครัวและชุมชนได้ร่วมกันพัฒนามาระดับหนึ่งแล้ว สำหรับในสังคมไทยนั้น ได้มีผู้เสนอแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียนไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2523) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชา จริยธรรมว่า จะต้องให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงและสม่ำเสมอ ไม่ใช่สอนเฉพาะในชั่วโมง จริยศึกษา โรงเรียนพึงให้ครูอาจารย์ทุกวิชาเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกันมิใช่เฉพาะครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาเท่านั้น

การดำเนินงานจริยศึกษา ควรจัดทั้งด้านเสริมสร้าง ส่งเสริม และควบคุม ดังนี้

1. งานด้านเสริมสร้าง ที่จะต้องกระทำ จำแนกเป็น

1.1 การสร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การประพฤติตนเป็นแบบอย่างของครู การจัดตั้งชุมนุมหรือกิจกรรมทางศาสนา

1.2 การสอนและการอบรมตามหลักสูตร ด้วยการอธิบาย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปราย รวมตลอดถึงการสอนสอดแทรกในวิชาอื่น

1.3 การแนะแนว จัดแนะแนวความประพฤตินักเรียนเป็นรายตัวหรือรายกลุ่ม

2. งานด้านส่งเสริม ได้แก่ การจัดให้มีโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมความประพฤติ

3. งานด้านควบคุม เป็นการยกย่อง ชมเชยหรือการลงโทษและการแก้ไขเป็นพิเศษ

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ (2524) เสนอหลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมว่า มีหลักการที่ควรคำนึงถึงอยู่ 4 ประการ คือ

1. การพัฒนาการศึกษาจะให้ได้ผลต้องพัฒนาทั้งระบบ คือ ระบบการศึกษาในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน องค์ประกอบที่สำคัญที่จะต้องพัฒนาไปพร้อมกัน คือ

1.1 บุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ หัวหน้าสถานศึกษา ครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ทุกคน

1.2 การบริหารงานของสถานศึกษา ต้องเอื้อต่อการพัฒนาจริยศึกษาของสถานศึกษา

- 1.3 สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา เช่น บริเวณอาคาร เป็นต้น
- 1.4 การมนุษยสัมพันธ์และการประชาสัมพันธ์
- 1.5 การบริการและสวัสดิการในสถานศึกษา
- 1.6 กิจกรรมของนักเรียนนักศึกษา
- 1.7 การสอนจริยศึกษาในแขนงวิชาจริยศึกษาโดยตรง
- 1.8 การสอดแทรกจริยศึกษาในการสอนวิชาอื่น
- 1.9 สิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

2. การพัฒนาจริยศึกษาต้องถือหลักการป้องกันดีกว่าการแก้ไข จึงควรมีวิธีการป้องกันพฤติกรรมที่ไม่สมควร และเป็นการฝึกอบรมคุณธรรมและจริยธรรมไปในตัวด้วย ดังนี้

- 2.1 การให้คำแนะนำสม่ำเสมอ
- 2.2 การดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดของครูอาจารย์
- 2.3 การดูแลและจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา
- 2.4 การอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีวิจารณญาณในการเลือกวิธีปฏิบัติ
- 2.5 การปลูกฝังอบรมนักเรียนนักศึกษาแต่ละคนให้เป็นผู้มีอุดมคติของชีวิต โดยเลือก

ตัวอย่างบุคคลที่ทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง

- 2.6 ตั้งครุคอยสังเกตุ แนะนำความประพฤตินักเรียน
- 2.7 มีความร่วมมือกับผู้ปกครอง
- 2.8 มีความร่วมมือระหว่างครูต่างสถาบัน
- 2.9 การศึกษาปัญหาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยใช้หลักทางวิชาการช่วยแก้ไข

3. การพัฒนาจริยศึกษา ควรถือหลักส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีงาม และห้ามปรามแก้ไขลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ ตามคุณลักษณะของคนไทย 10 ประการ คือ

- 3.1 ความมีระเบียบ
- 3.2 ความซื่อสัตย์สุจริต
- 3.3 ความขยัน การประหยัด การยึดมั่นในสัมมาชีพ
- 3.4 ความสำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคม และประเทศชาติ
- 3.5 การส่งเสริมความคิดริเริ่ม การรู้จักสร้างสรรค์ และการมีเหตุผล
- 3.6 ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความรัก และเทิดทูน

ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

- 3.7 การมีพลานามัยที่สมบูรณ์ ทั้งทางกายและใจ
- 3.8 พึ่งตนเองและมีอุดมคติ

ชัยพร วิชาจารุ และธีระพร อุวรรณโณ (2525) ได้เสนอแนวคิดในการปลูกฝังจริยธรรม 4 วิธี ดังนี้

1. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification ย่อว่า VC) วิธีนี้ถือว่าค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามถูกต้องและควรแก่การยึดถือ กระบวนการ VC มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนพบกับตนเองว่า หลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่างๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูกที่ควรตามพรศนะของตนเองเป็นอย่างไร

วิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามแนวคิดพื้นฐานของนักทฤษฎี VC คือ การช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจ่างในความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกของตนเอง หน้าที่ของครูในการปลูกฝังค่านิยม คือการชี้แนะ หรือจัดการให้มีการชี้แนะเพื่อให้นักเรียนเกิดการจุกคิดขึ้นมา

2. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning ย่อว่า MR) มีแนวคิดพื้นฐานตามพรศนะของโคลเบอร์ก จริยธรรมหมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นั้นขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา ข้อผูกพันกับอายุของบุคคล

วิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามพรศนะของทฤษฎี MR คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีกฎเกณฑ์การตัดสินความถูกต้องด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยก็ให้อยู่ในระดับกฎเกณฑ์สังคม ตามพรศนะนี้การพัฒนาจริยธรรมไม่อาจกระทำด้วยการสอน ไม่อาจกระทำด้วยการแสดงตัวอย่างให้ดู จริยธรรมพัฒนาขึ้นมาด้วยการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้น และตามระดับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุ กิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎี MR ในการปลูกฝังจริยธรรมในชั้นเรียนคือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนพรศนะ

3. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification ย่อว่า BM) วิธีการของ BM ตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อว่า พฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไข การเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ

วิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามแนวคิดนี้ หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่างๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริม และถ้าหากลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขเพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริม

4. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning ย่อว่า SL) วิธีการนี้มีแนวความคิดพื้นฐานว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ส่วนหนึ่งเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำบอกเล่า และการอ่านบันทึกของผู้อื่น การเรียนรู้ประเภทหลังนี้ ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

วิธีปลูกฝังจริยธรรมโดยการจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ตัวอย่าง และคำบอกเล่าให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อว่า พฤติกรรมอะไรนำไปสู่ผลกรรมอะไร และผลกรรมนั้นน่าปรารถนาเพียงใด การจัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมทางสังคมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จริยธรรมนี้ ต้องจัด

ให้มีความสอดคล้องกันทั้งประสบการณ์ต่างๆ ตัวอย่าง และคำบอก และหากคำบอกมีลักษณะเป็นการชี้แนะให้นักเรียนมองเห็นความสัมพันธ์ต่างๆ จากประสบการณ์และตัวอย่างที่ประสบด้วยแล้ว การเรียนรู้จะเกิดในลักษณะที่ตรงเป้าและมีประสิทธิผลมากขึ้น

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530) ได้เสนอแนวการจัดสภาพการณ์เพื่อปลูกฝังจริยธรรมในตัวนักเรียนไว้ 5 สภาพการณ์ คือ

1. การจัดสิ่งแวดล้อมที่สะอาด สงบและสวยงาม ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนมีจิตใจที่สงบและเกิดความคุ้นเคยกับระเบียบวินัยและความสะอาดสวยงามต่างๆ จนรับไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและนำไปจัดสภาพแวดล้อมของตนเองและครอบครัวด้วย

2. ครูควรแสดงแบบอย่างที่ดีอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดศรัทธาและเห็นสิ่งที่ดีอยู่ตลอดเวลาและนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน

3. ในการสอนควรสร้างสถานการณ์จำลองให้เด็กได้ฝึกการเลือกและการตัดสินใจ ตลอดจนได้ตระหนักถึงความดี ความชั่ว และจริยธรรมที่พึงประสงค์ด้วยตนเอง

4. การสอนโดยใช้เทคนิคกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักว่า ในชีวิตจริงนั้นคนเราแต่ละคนจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และเรียนรู้วิถีทางของการอยู่ร่วมกันและช่วยเหลือกัน

5. ครูควรเป็นผู้ให้กำลังใจแก่นักเรียนที่ประพฤติดี ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนมีกำลังใจที่จะทำดีต่อไป และเกิดความแน่ใจมั่นใจว่าสิ่งที่ตนทำนั้นเป็นสิ่งที่ดีและถูกต้อง

อำไพ สุจริตกุล (2530) ได้กล่าวถึงการสอนจริยธรรมให้ได้ผลตามหลักพุทธวิธีสอนสรุปโดยย่อได้ ดังนี้

1. ชี้ให้ชัด สอนด้วยตัวอย่างจริงให้ประจักษ์แจ้ง โดยให้เห็นของจริง หรืออาจฉายภาพยนตร์ ภาพสไลด์ใหญ่ หรือเล่าเรื่อง เล่านิทานประกอบภาพหุ่นต่างๆ หนึ่งตะลุม หนึ่งกระดาษ เพื่อช่วยให้เด็กเกิดมโนภาพ

2. ชวนให้ปฏิบัติ ชักชวนให้อยากประพฤติตาม เพราะเห็นตัวอย่างกระจ่างแจ้งแก่ตาตนเองอยู่แล้ว

3. เข้าใจให้กล้าหาญในการทำความดี จนเกิดศรัทธาอย่างลึกซึ้ง

4. ปลูกใจให้รำเริง โนม่นาวให้เต็มใจและตั้งใจทำ ด้วยเหตุผลอันเป็นที่ยอมรับว่า ปฏิบัติแล้วจะได้ผล เช่น สอนด้วยกิจกรรม ให้ลงมือทำกิจกรรม ร้องเพลงประกอบปลูกใจให้สนุกสนาน วัตถุประสงค์จากพฤติกรรมของเด็กจริงๆ เด็กจะเต็มใจปฏิบัติจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สมพงษ์ จิตระดับ (2530) ได้กล่าวถึง แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. ในการสอนจริยศึกษา โรงเรียนควรเพิ่มเติมหลักสูตรและแนวคิดทางพุทธศาสนาให้นักเรียนด้วย
 2. การส่งเสริมการปฏิบัติ เป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การยกย่องชมเชย และการประกาศเกียรติคุณนักเรียนเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนจากทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
 3. การให้การอบรมหรือการให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับจริยธรรม ควรกระทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อยจะได้ผลและน่าสนใจกว่า
 4. โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับวัด ซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น โรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมที่ก่อประโยชน์แก่หลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดโครงการธรรมทายาทเพื่อบวชเป็นสามเณรในระหว่างปิดภาคการศึกษาด้วย
 5. โรงเรียน คณะครู ร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะพูดคุย เยี่ยมเยียน ตลอดจนปรึกษาหารือร่วมกันตามโอกาสและความเหมาะสม ครูจึงควรหาโอกาสติดตามผลนักเรียนแต่ละคน ตามสภาพที่เกิดขึ้นในครอบครัวของนักเรียนด้วย
 6. การจัดสิ่งแวดล้อม บริเวณโรงเรียน อาคารเรียนและห้องเรียนจะต้องสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัยอยู่เสมอ ทั้งควรเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมบางอย่างให้น่าสนใจและชวนติดตามเกี่ยวกับจริยธรรมอยู่เสมอ เช่น การติดรูปการ์ตูนทาง จริยธรรม คติสอนใจ การจัดป้ายนิเทศ เป็นต้น
 7. ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจะได้มีการร่วมประชุม เพื่อปรึกษาหารือ กำหนดแผนงานการส่งเสริม จริยธรรมในโรงเรียน
 8. ควรจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนวิธีการดำเนินงานการส่งเสริม จริยธรรมระหว่างโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น
 9. โรงเรียนควรดำเนินการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรเร่งรัดหรือรีบร้อนเพื่อให้เห็นผลงานในระยะเวลาลั้นๆ เป็นอันขาด
 10. ควรพิจารณาบุคคลในชุมชนที่มีคุณธรรมดีเด่นมาร่วมเป็นวิทยากรบรรยาย
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2538) ได้เสนอหลักและวิธีการจัดด้านจริยศึกษาในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ดังนี้
1. หลักการ
 - 1.1 จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต คนไทยทุกคนจะต้องเรียนรู้และปฏิบัติได้จนเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาพฤติกรรมและบุคลิกลักษณะให้สอดคล้องกับสังคม และวัฒนธรรมไทย

1.2 การสอนจริยศึกษาจะต้องสอนทั้งด้านความรู้ และปฏิบัติควบคู่กันไป

1.3 โรงเรียนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ดี ให้เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝัง จริยธรรม

1.4 การจัดการสอนจริยศึกษาให้สัมพันธ์สอดคล้อง ผสมผสานกับวิชาอื่นๆ ทุกวิชา และสอดแทรกในทุกกิจกรรมของโรงเรียน

1.5 ผู้บริหารโรงเรียน ครูและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนจะต้องประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

1.6 การปลูกฝังจริยธรรมจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ

2. วิธีการ

2.1 จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการสอนจริยศึกษา มีความสะอาด เรียบร้อย สงบและร่มเย็น

2.2 ผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ทุกคนในโรงเรียน ต้องประพฤติตน เป็นผู้มีความประพฤติดี จริยธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

2.3 กำหนดระเบียบของโรงเรียนให้สอดคล้องกับการส่งเสริม จริยธรรม และดำเนินการ ให้นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

2.4 ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ประพฤติ ตามหลักจริยธรรมและตามหน้าที่ของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

2.5 การสอนจริยธรรมในห้องเรียน ต้องเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยจัดให้ นักเรียนได้ปฏิบัติจริง และฝึกปฏิบัติจนเป็นนิสัย

2.6 สอดแทรกการสอนจริยศึกษา เข้าไปในการสอนทุกกลุ่มวิชาและทุกกิจกรรมของ โรงเรียน

2.7 จัดให้มีการสอนจริยศึกษา กิจกรรมส่งเสริมจริยศึกษา และห้อง จริยศึกษา ตามความเหมาะสม

2.8 สังคม และสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน มีอิทธิพลในด้านจริยธรรมต่อนักเรียน เป็นอย่างมาก จึงควรจัดแนวปฏิบัติในด้านจริยธรรมภายนอกโรงเรียนอย่างเหมาะสมและสัมพันธ์กับ สังคมและสิ่งแวดล้อม

2.9 จัดให้มีการประเมินผลและการวัดผล การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาทุกระยะ และนำผลการประเมินมาปรับปรุงการจัดและการสอน จริยศึกษาในโรงเรียน

กรมวิชาการ (2539) ได้จัดทำแนวคิดแนวปฏิบัติในการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อช่วยให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ดังนี้

หลักการพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรม

1. การพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรม เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริงนั้น โรงเรียนจะต้องมีนโยบายที่จะพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมอย่างชัดเจน และนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างจริงจัง

2. การพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมได้ก็ตาม ต้องดำเนินการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติไปพร้อมกัน

3. วิธีการพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมสามารถสอดแทรกไปกับการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมและการดำเนินชีวิตประจำวัน

4. บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและแบบอย่างที่ดีเอื้อต่อการปลูกฝังส่งเสริมให้นักเรียนให้มีคุณธรรม

5. การประสานงานและร่วมมือกันของบุคลากรทุกฝ่าย ทั้งในบ้น วัด โรงเรียน และชุมชน จะช่วยให้การพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

6. หลักวิชา ทฤษฎีและเทคนิคอย่างหลากหลายในการพัฒนา รวมทั้งความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นปัจจัยในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรม

6. การปลูกฝังสร้างเสริมนักเรียนให้มีคุณธรรมต้องทำอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ และนำผลมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2542) ได้กล่าวถึงการพัฒนาคนว่า ต้องทำ 3 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 พฤติกรรม ได้แก่ วินัย การทำมาหาเลี้ยงชีพ และวิธีปฏิบัติในการผลิต เสพ บริโภค แบ่งปันและอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม

ด้านที่ 2 จิตใจ ได้แก่ คุณธรรม ความรู้สึก แรงจูงใจและสภาพจิตใจ เช่น ความสุข ความพอใจ ความสดชื่นเบิกบาน

ด้านที่ 3 ปัญญา หรือปรีชาญาณ ความรู้ความเข้าใจเหตุผล การเข้าถึงความจริง รวมทั้งความเชื่อถือ ทศนคติ ค่านิยมและแนวความคิดต่างๆ

แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรมดังกล่าวข้างต้น สามารถประมวลสรุปแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียนได้ ดังนี้

1. ด้านการบริหาร ต้องมีนโยบายที่จะพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมอย่างชัดเจนง่ายต่อการปฏิบัติ มีการพัฒนานุคลากร การสนับสนุนส่งเสริม การนิเทศและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองและชุมชน

2. จัดกิจกรรมให้นักเรียนตระหนักคิดได้ด้วยตนเอง โดยวิธีการที่อบอุ่นเป็นอิสระ ทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

3. ครูและบุคลากรทุกคนต้องเป็นตัวอย่างที่ดี

การศึกษาพฤติกรรมของครูโดยใช้คริติเคิลอินซิเดนซ์เทคนิค (Critical Incident Technique)

คริติเคิลอินซิเดนซ์เทคนิค (Critical Incident Technique) เป็นเทคนิคที่โครงการจิตวิทยาการบินของกองทัพอากาศ สหรัฐอเมริกาเป็นผู้คิดสร้างขึ้นมา ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อคัดเลือกและจัดหมวดหมู่ของนักบินจากการศึกษา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1941 – 1946 ซึ่งได้รวบรวมเหตุการณ์ทั้งที่เป็นพฤติกรรมที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลวในกิจการต่างๆ ไว้ เพื่อนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกและฝึกนักบินหลังสงคราม นักจิตวิทยากลุ่มนี้ได้จัดตั้งสถาบันวิจัยขึ้นมาเพื่อศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์อย่างมีระบบในปี ค.ศ. 1974 โดยใช้วิธีการที่เรียกว่า Critical Incident Technique

คริติเคิลอินซิเดนซ์เทคนิค (Critical Incident Technique) มีขั้นตอนที่ใช้อยู่โดยทั่วไป 5 ประการ คือ

1. ความมุ่งหมายหลัก (aim or purpose of an activity) เป็นข้อความที่บรรยายจุดประสงค์ของกิจกรรมเพื่อให้การเข้าร่วมกิจกรรมมีประสิทธิภาพ ความมุ่งหมายหลักเป็นข้อความที่ง่ายกะทัดรัด ซึ่งได้มาจากผู้รู้ในสาขานั้นๆ ที่คนส่วนใหญ่เห็นด้วย

2. แผนที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง (plans and specifications) หมายถึง ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สังเกตในการรายงานการสังเกต คำแนะนำจะต้องระบุให้เฉพาะเจาะจงให้มากที่สุดเพื่อเป็นมาตรฐานในการประเมินผลและจัดหมวดหมู่ต่อไป

3. การรวบรวมข้อมูล (collect the data) พฤติกรรมหรือผลการสังเกตจะต้องได้รับการประเมิน จัดหมวดหมู่ และบันทึกขณะที่ข้อเท็จจริงยังอยู่ในความจำอันแม่นยำของผู้สังเกต แต่มีบ่อยครั้งที่ใช้เทคนิคนี้ในโอกาสที่การสังเกตผ่านไป แล้ว และบันทึกเอาจากความทรงจำ ผลที่ได้จากการสังเกตเช่นนี้ถือเป็นที่พอใจ เมื่อเหตุการณ์ที่ถูกบันทึกผ่านไปไม่นานนัก และผู้สังเกตมีความพยายามที่จะบันทึกรายละเอียดให้มาก ถ้ารายละเอียดถูกต้องและมีปริมาณมากพอก็เชื่อถือได้ว่าข้อมูลนั้นถูกต้องเที่ยงตรง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล (analyze the data) วัตถุประสงค์ของขั้นนี้เพื่อสรุปและบรรยายข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำผลไปใช้ในทางปฏิบัติต่อไป

5. การตีความและการรายงานข้อค้นพบ (interpret and report the findings) ในขั้นนี้ผู้วิจัยจะต้องรายงานเกี่ยวกับกระบวนการ ในแต่ละขั้นข้างต้นอย่าง แจ่มชัด และรับผิดชอบที่จะชี้แจงข้อจำกัดของการวิจัย รวมทั้งความเชื่อและคุณค่าของผลการวิจัยที่ได้อีกด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ คริติเคิลอินซิเดนซ์เทคนิค (Critical Incident Technique) ตามแนวของ วิรัตน์ เลหาวัฒน์ (2526) โดยให้นักเรียนบันทึกข้อมูลในแบบรายงานเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ตนเองได้รับความประทับใจที่สุด จากเหตุการณ์ที่นักเรียนได้ ปฏิสัมพันธ์กับครูทั้งทางด้านบวก และทางด้านลบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2525) ได้ศึกษาพฤติกรรมของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ด้านการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน ตัวอย่างประชากรเป็นครูที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจากทุกเขตการศึกษา เขตละ 2 จังหวัด ๆ ละ 3 โรงเรียน จำนวน 528 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสังเกตพฤติกรรมของครูในห้องเรียน

ผลการวิจัยพบว่า มีครูร้อยละ 85 ของจำนวนครูในกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมทาง จริยธรรมที่เหมาะสม พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของครูส่วนใหญ่ จะเป็นด้านการตรงต่อเวลาและการแต่งกาย ซึ่งจะพบในครูชายมากกว่าครูหญิง ครูอายุน้อยมากกว่าครูอายุมาก และครูที่มีวุฒิต่ำกว่าครูที่มีวุฒิสสูง ครูใช้วิธีบอกและแนะนำมากที่สุดในการปลูกฝังจริยธรรม ครูปลูกฝังจริยธรรมด้านความรับผิดชอบและระเบียบวินัยมากกว่าจริยธรรมด้านอื่นๆ

วิรัตน์ เลหาวัฒน(2526) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมของครูที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครประทับใจในทางบวกและทางลบ โดยใช้คริติเคิล อิน ซิเด็นท์ เทคนิค ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2526 จำนวน 192 คน เป็นนักเรียนชาย 96 คน และนักเรียนหญิง 96 คน จาก 24 โรงเรียน ใน 8 เขต เครื่องมือที่ใช้คือ แบบรายงานเหตุการณ์สำคัญ (Critical Incident Report Form) และแบบบันทึกการสัมภาษณ์นักเรียน

ผลการวิจัยพบว่า

1) พฤติกรรมสำคัญของครูที่เป็นที่ประทับใจนักเรียนในทางบวกเป็นลำดับที่ 1 ด้านการสอน ได้แก่ การมีเทคนิคการสอนดี อธิบายเข้าใจง่าย และมีจิตวิทยาในการสอน ด้านการปกครอง อบรม แนะนำ ได้แก่ การใช้จิตวิทยาในการอบรมตักเตือนและแก้ไขข้อบกพร่องพร้อมทั้งชมเชยผู้ปฏิบัติดี ด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การมีความรักห่วงใย ห่วงดีและมีน้ำใจต่อศิษย์

2) พฤติกรรมสำคัญของครูที่เป็นที่ประทับใจนักเรียนในทางลบเป็นลำดับที่ 1 ด้านการสอน ได้แก่ การไม่รู้จักใช้จิตวิทยาในการสอนและสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ด้านการปกครอง อบรม แนะนำ ได้แก่ การใช้วิธีลงโทษที่ทารุณไม่มีเหตุผล และด้านคุณ ธรรมจริยธรรม ได้แก่ การไม่มีเหตุผลไม่รับฟังเหตุผลของเด็ก

อนวัช รัตนเมธาวิ (2526 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูต่อพฤติกรรมของนักเรียน และวิธีการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 10 ปีการศึกษา 2526 ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูจำนวน 285 คน โดยวิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของครูที่มีต่อลักษณะพฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อลักษณะพฤติกรรมที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติแต่ละด้าน ทั้ง 11 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง วิธีการที่ครูใช้ในการปลูกฝังจริยธรรมในด้านต่างๆ แก่นักเรียนพบว่า ครูใช้วิธีบอก แนะนำมากที่สุด และวิธีที่ใช้น้อยที่สุด คือ วิธีให้นักเรียนสังเกตพฤติกรรมต้นแบบ

เชาวลิต นิลโนรี (2528) ได้ศึกษาพฤติกรรมในด้านการปลูกฝังจริยธรรมของครูวิทยาศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตัวอย่างประชากรเป็นครูวิทยาศาสตร์ที่สอนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2526 จำนวน 110 คน โดยบันทึกพฤติกรรมที่สังเกตได้ในแบบบันทึกพฤติกรรม

ผลการวิจัยพบว่า ครูวิทยาศาสตร์มีพฤติกรรมเหมาะสมที่สุดในด้านมารยาท น้อยที่สุดคือ ด้านการตรงต่อเวลา วิธีปลูกฝังจริยธรรมเรียงตามลำดับความบ่อยครั้งที่ถูกนำมาใช้คือ การเสริมแรง การบอกแนะนำ การฝึกปฏิบัติ การอภิปรายและการสังเกตพฤติกรรมต้นแบบ ครูปลูกฝังจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัยมากกว่าด้านอื่นๆ

โกเศศ ดั่งอินทร์ (2528) ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียน เกี่ยวกับวิธีการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ตัวอย่างประชากรเป็นผู้บริหารโรงเรียน 251 คน ครู 409 คน และนักเรียน 500 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน

ผลการวิจัยพบว่า

1) กิจกรรมปลูกฝังจริยธรรมที่โรงเรียนปฏิบัติในระดับมากที่สุด ตามความเห็นของผู้บริหารโรงเรียน คือ การยกย่องชมเชยนักเรียนผู้กระทำความดี และการเสนอตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน ตามความเห็นของครู คือ การปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีของครูแก่นักเรียน และตามความเห็นของนักเรียน คือ การยกย่องชมเชยนักเรียนผู้กระทำความดีและการเสนอตัวอย่างผู้กระทำความดีแก่นักเรียน

2) กิจกรรมส่งเสริมให้มีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่โรงเรียนสนับสนุน ให้นักเรียนปฏิบัติในระดับมากที่สุดและรองลงมาตามความเห็นของผู้บริหาร ครู และนักเรียน คือ การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

3) พฤติกรรมทางจริยธรรมที่โรงเรียนพยายามปลูกฝังแก่นักเรียนในระดับมากที่สุด ตามความเห็นของผู้บริหารโรงเรียน คือ การเสียสละสิ่งของ กำลังความคิดหรือผลประโยชน์ส่วนตนให้กับผู้อื่น และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่(พฤติกรรมจริยธรรมของเมตตากรุณา) ตามความเห็นของครู คือ การกล่าววาจาอันเหมาะสม(พฤติกรรมจริยธรรมของเมตตากรุณา) และตามความเห็นของนักเรียน คือ

การบังคับตนเองไม่ให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผิดศีลธรรม และมาตรฐานความดี (พฤติกรรมจริยธรรมของhiri ใจดีปะ)

อรุณศรี เหลืองไทยงาม (2533:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี ตัวอย่างประชากรเป็นผู้บริหารโรงเรียน 75 คน ครูผู้สอน 398 คน ของโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนนทบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ดัดแปลงจากแบบสำรวจจากการส่งเสริมจริยศึกษาของผู้บริหารและครู

ผลการวิจัยพบว่า

1) ด้านการกำหนดนโยบาย มีการส่งเสริมการปฏิบัติระดับมาก เรียงตามลำดับ ได้แก่ การให้ครูเวรประจำวันกล่าวอบรมความประพฤติก่อนเข้าเรียน การให้ครูกวาดชั้นนักเรียนทั้งด้านความรู้ ความประพฤติ และการให้ครูประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

2) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การจัดนิทรรศการการแสดงความสำคัญในวันสำคัญทางศาสนา การจัดให้มีพระพุทธรูป ภาพพุทธประวัติไว้ในห้องเรียน และการให้ครูประจำชั้นทุกชั้นสนับสนุนนักเรียนที่มีความประพฤติดีเป็นหัวหน้าผู้นำ

3) ด้านการนิเทศการเรียนการสอน มีการปฏิบัติมาก เรียงลำดับดังนี้ คือ การเสนอแนะให้ครูอบรมความประพฤตินักเรียนพร้อมไปกับการสอน การเสนอแนะให้ครูเอาใจใส่สังเกตนักเรียนทั้งการแต่งกาย คำพูด มารยาท ทุกครั้งที่เข้าสอน และเน้นให้ครูยกย่องชมเชยนักเรียนทันทีที่เห็นว่านักเรียนประพฤติดี

4) ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน ที่มีการปฏิบัติมากเรียงตามลำดับ คือ การส่งเสริมโครงการยกย่องนักเรียนที่มีความประพฤติดี การเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมวันแม่ และการจัดประกวดคำขวัญ บทกลอน เรียงความที่เกี่ยวกับวันสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา

ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมจริยศึกษาของผู้บริหารและครู มีอยู่ในระดับมากในด้านต่างๆ คือ ปัญหาด้านคะแนนพฤติกรรมของแต่ละรายวิชา ไม่ได้เป็นผลรวมของการประเมินพฤติกรรมที่เหมาะสม ปัญหาเนื้อหาวิชาแต่ละวิชามีมาก ครูไม่สามารถจะใช้วิธีสอนอื่นที่เหมาะสมแก่การปลูกฝังคุณลักษณะทางจริยศึกษาให้แก่ นักเรียนได้ ปัญหาการเรียนการสอนมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการมากจนเกินไป ทำให้ละเลยเรื่องการปลูกฝังคุณลักษณะอื่น

สำรวจ วรเตชะคงคา (2534) ทำการศึกษาผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีต่อการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่เข้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ที่วัดม่วง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มที่เข้ารับการฝึกอบรมทางศาสนามีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องวินัยในตนเอง ทั้งทัศนคติต่อพุทธศาสนาและการรับรู้ต่อการละเมิดศีลห้าสูงขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ไม่เข้ารับการฝึกอบรม

ทัศนาศาสนา ประสานตรี (2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการสอนของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

ผลการวิจัยพบว่า ครูทุกคนเป็นครูประจำชั้น สอนทุกกลุ่มประสบการณ์ และสอน 25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ครูมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน ส่วนในด้านพฤติกรรมการสอนพบว่า ครูส่วนมากไม่เตรียมการสอน ไม่มีการนำเข้าสู่บทเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เป็นไปตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่กำหนดไว้ คือ ครูใช้กระบวนการเรียนรู้ สอดแทรกคุณธรรมและปลูกฝังค่านิยมและเจตคติต่างๆเป็นส่วนใหญ่ การสอนของครูยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง โดยใช้การสอนแบบบรรยายเป็นหลัก มีการสรุปบทเรียนเป็นส่วนใหญ่ มีการใช้สื่อการเรียนการสอนที่เป็นหนังสือแบบฝึกหัดมาก สำหรับการวัดและประเมินผลการเรียน ไม่มีการประเมินผลก่อนเรียน ส่วนการประเมินผลระหว่างเรียนหรือการประเมินผลการผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ ไม่เป็นไปตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)

✓ ธนพร ดีจงเจริญ(2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาตามนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานคร โดยมีรูปแบบการวิจัยคือ การศึกษาเอกสาร การสำรวจ และการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนยึดถือนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานครในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม 8 ด้าน คือ ละอาต ขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ กตัญญู รู้และปฏิบัติตามกติกา โดยมีผู้อำนวยการเป็นผู้ตัดสินใจในการกำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมของโรงเรียน คณะครูกับผู้บริหารร่วมกันวางแผนและเขียนแผนไว้ในแผนปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน โดยคำนึงถึงนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานครมากที่สุด รองลงมาคือประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การเรียนการสอนในหลักสูตร และความต้องการของโรงเรียน ตามลำดับ และมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมโดยการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมที่ทุกโรงเรียนจัดคือ กิจกรรมรักษาความสะอาดภายในบริเวณโรงเรียน กิจกรรมลูกเสือและยุวกาชาด กิจกรรม

โครงการอาหารกลางวัน กิจกรรมวันไหว้ครู กิจกรรมวันแม่หรือวันพ่อแห่งชาติ กิจกรรมพลศึกษา และกีฬานักเรียน และกิจกรรมวันอำลาอาลัย ส่วนกิจกรรมที่ไม่ได้จัดทุกโรงเรียน คือ กิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน กิจกรรมสุขภาพช่องปากและฟัน กิจกรรมตัดผมนักเรียน กิจกรรมออมทรัพย์ กิจกรรมรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่และป้องกันยาเสพติด กิจกรรมอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานในโรงเรียน กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนและพี่ช่วยน้อง เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่ากิจกรรมเหล่านั้นส่งเสริมจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์มากที่สุด

ชูจิตร์ แซ่มลำเจียก (2537 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาแนวทางการอบรมคุณธรรมจริยธรรม และพัฒนาจิตใจนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนโคกสำโรงวิทยา ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูและนักเรียนจำนวน 768 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า

- 1) โรงเรียนมีผู้รับผิดชอบดำเนินงานอบรมคุณธรรม จริยธรรมตามโครงการและกิจกรรมที่จัดทำ แต่ยังมีขาดระบบ เพราะครูผู้รับผิดชอบยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอบรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่จะนำมาใช้อบรมนักเรียนเพียงพอ
- 2) ผลการดำเนินงานการอบรมคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาจิตใจนักเรียน ยังไม่ชี้ชัดว่าการดำเนินงานการอบรมได้ผลเพียงใด เหมาะสมหรือไม่
- 3) มีการประเมินผลการดำเนินงานการอบรมคุณธรรม จริยธรรมและพัฒนาจิตใจนักเรียน แต่รูปแบบการประเมินไม่ชัดเจน

สุทธาสินี วิเวกานนท์ (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาคุณลักษณะของครูประถมศึกษาลังกัดกรุงเทพมหานครในยุคโลกาภิวัตน์ตามการรับรู้ของตนเอง

ผลการวิจัยพบว่า ครูประถมศึกษาให้คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ(รูปลักษณ์) อยู่ในระดับมากทุกข้อ เช่น เป็นคนรักธรรมชาติ รักเพื่อนมนุษย์ รักศิลปะ ส่วนด้านบุคลิกภาพ(กิจลักษณะ) ที่ปฏิบัติอยู่ในระดับมากมีทุกข้อ เช่น กระตือรือร้นและตื่นตัวอยู่เสมอกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ยกเว้น การปรับตัวและอยู่ร่วมกับคนต่างชาติต่างวัฒนธรรมได้อย่างสันติ ที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านสมรรถภาพทางวิชาชีพ ครูมีสมรรถภาพทางวิชาชีพอยู่ในระดับมากทุกข้อ เช่น กระตือรือร้น ให้กำลังใจในการสร้างวินัยและความต้องการในการเรียนรู้ต่อไป ยกเว้น การทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อค้นหาเทคนิคกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนภาษาต่างประเทศ ความเข้าใจวิธีการใช้อุปกรณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น คอมพิวเตอร์ในการเรียนการสอน ครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับ

น้อย ด้านคุณธรรม ครูมีคุณธรรมอยู่ในระดับมากทุกข้อ เช่น ภูมิใจในความเป็นไทย ผสมผสานสิ่งที่ดีงามแบบไทยกับสิ่งที่ดีงามจากวัฒนธรรมอื่น ยกเว้น การเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่และมีความจริงใจต่อผู้อื่น ที่ครูประเมินศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

จันทนา เกกะสุต (2539) ศึกษาการจัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนประถมศึกษา ตามนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ปี 2536 – 2539 ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มละ 42 คน รวมทั้งสิ้น 84 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบศึกษาเอกสาร แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต

ผลการวิจัยพบว่า โครงการที่จัดในโรงเรียนเป็นจำนวนมากที่สุด ได้แก่ โครงการที่จัดขึ้นเพื่อปลูกฝัง คุณธรรมและจริยธรรม วัตถุประสงค์ของโครงการจำนวนมากที่สุดเป็นไปตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ตามนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานคร การดำเนินงานของโครงการจำนวนมากที่สุดใช้กิจกรรมฝึกปฏิบัติ งบประมาณส่วนใหญ่ได้จากสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร การติดตามและประเมินผลของโครงการจำนวนมากที่สุดใช้วิธีตรวจสอบผลงานการปฏิบัติ ในด้านการดำเนินงานโรงเรียนมีการเตรียมบุคลากร โดยการจัดประชุมชี้แจง เตรียมงบประมาณ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เตรียมสถานที่ให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมและเตรียมเครื่องมือประเมินผล มีการประชาสัมพันธ์งานโดยผ่านทางนักเรียนไปยังผู้ปกครองและขยายกิจกรรมการดำเนินงานโดยจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ร่วมกับชุมชน ด้านการประเมินผลการดำเนินงานใช้วิธีสังเกตการปฏิบัติงาน ปัญหาของการจัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนใหญ่ คือ งบประมาณไม่เพียงพอ บุคลากรไม่ให้ความร่วมมือ และไม่เห็นความสำคัญของการจัดโครงการ อาคารสถานที่มีจำกัด การประเมินผลการดำเนินงานไม่ต่อเนื่องและไม่ได้กำหนดเวลาในการรายงานผล

จรัส กาอินทร์ (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา นักเรียนและผู้ปกครอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า

1) ครูส่วนใหญ่จัดทำแผนการสอนเอง โดยใช้จุดประสงค์การเรียนรู้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอนโดยใช้การบรรยาย ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม สื่อการสอนที่ครูใช้บ่อย คือ หนังสือเรียนและรูปภาพ ซึ่งไม่ได้รับความสนใจ ทำให้นักเรียนไม่กระตือรือร้น การวัดและประเมินผลเป็นแบบอิงเกณฑ์ โดยมีการทดสอบระหว่างเรียนและหลังเรียน

2) ปัญหาและความต้องการด้านการพัฒนาการเรียนการสอน ครูมีปัญหาในระดับมาก คือ ขาดสื่อ อุปกรณ์ แหล่งวิทยาการที่จะศึกษาค้นคว้าที่หลากหลาย ขาดงบประมาณในการจัดซื้อสื่อ และจัดกิจกรรมเสริม รวมทั้งการจัดสถานที่ บรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน

3) นักเรียนและผู้ปกครองมีความต้องการพัฒนาในด้านสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดประเมินผลที่เน้นการปฏิบัติ การไปทัศนศึกษาออกสถานที่ และต้องการให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดี ทางจริยธรรม

กนกพรรณ บุญธรรม (2540) ศึกษาพฤติกรรมของครูในการปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ตัวอย่างประชากรเป็นครูผู้สอนในกลุ่มวิชาทักษะ(ภาษาไทย) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ(งานบ้าน) และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย(จริยศึกษา) ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2540 จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสังเกตและแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า

1) พฤติกรรมของครูในการปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียนด้านความอดทน ด้านความมีระเบียบวินัย และด้านความสามัคคี พบว่า ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติโดยการแสดงตนเป็นแบบอย่างมากที่สุด ด้านความใฝ่รู้ พบว่า ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติโดยการติดตามการปฏิบัติตนของนักเรียนมากที่สุด ส่วนด้านความซื่อสัตย์นั้น จากการสังเกตการสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติโดยการติดตามการปฏิบัติตนของนักเรียนมากที่สุด แต่จากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติโดยการแสดงตนเป็นแบบอย่างมากที่สุด และในการปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียนทุกด้าน ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติโดยการเสริมแรงน้อยที่สุด

2) ครูส่วนใหญ่ปลูกฝังจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยมากที่สุด จากการสังเกตการสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่ปลูกฝังจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์น้อยที่สุด แต่จากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูส่วนใหญ่ปลูกฝังจริยธรรมด้านความใฝ่รู้น้อยที่สุด

3) กลุ่มประสบการณ์ที่ครูแสดงพฤติกรรมในการปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียน พบว่า กลุ่มทักษะ ครูส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมในการปลูกฝังจริยธรรมด้านความอดทน ด้านความมีระเบียบวินัย และด้านความสามัคคีให้นักเรียนมากที่สุด กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ครูส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมในการปลูกฝังจริยธรรมด้านความใฝ่รู้มากที่สุด และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ครูส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมในการปลูกฝังจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์มากที่สุด

กฤษณา ผ่องสุวรรณ (2540 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาผลการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพด้านการสอนจริยศึกษาของครูระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ครูที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม
- 2) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม หลังการฝึกอบรมมีการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม

วรรณาสุทธิจิตร (2540) ศึกษารูปแบบการสอนและปัญหาของการสอนเรื่องการบริหารจิตและเจริญปัญญา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนจำนวน 321 แห่ง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สอนเรื่องการบริหารจิตและเจริญปัญญา มีทั้งครูและครูพระ มีรูปแบบการสอนแตกต่างกัน คือ ครูส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอนในห้องเรียน แต่ครูพระจัดการเรียนการสอนในห้องจริยศึกษา ครูไม่ได้สอนให้นักเรียนกล่าวคำปฏิญาณตนก่อนทำสมาธิ การกำหนดรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ รวมถึงการกำหนดรู้ตามเวทนาต่างๆที่เกิดขึ้น แต่ครูพระสอนหัวข้อดังกล่าวด้วยสื่อที่ครูใช้มากที่สุด คือ เรื่องเล่าต่างๆ แต่ครูพระใช้นิทาน ครูส่วนใหญ่ใช้แบบฝึกหัดของสำนักพิมพ์เอกชนแต่ครูพระทำแบบฝึกหัดขึ้นใช้เอง

สำหรับปัญหาการสอน ได้แก่ หลักสูตรมีรายละเอียดของเนื้อหาไม่เพียงพอ ขาดเอกสารประกอบหลักสูตร คู่มือครู หนังสือสำหรับการค้นคว้า ขาดงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างสื่อและเครื่องมือวัดผล เวลาสอน 1 คาบต่อสัปดาห์ค่อนข้างน้อยเกินไป และการสอนในช่วงบ่ายทำให้เด็กเกิดความง่วง โรงเรียนบางแห่งไม่มีห้องจริยศึกษา ถ้ามีห้องก็มักจะคับแคบมีเสียงดังรบกวน

มยุรี เสวตณัย (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาคุณลักษณะของครูที่ดีตามแนวคิดของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตัวอย่างประชากร ได้แก่ นักเรียนประถมศึกษา จำนวน 500 คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของครูที่ดีตามแนวคิดของนักเรียนประถมศึกษา คือ

- 1) ด้านบุคลิกภาพ ครูควรรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความรู้ดี แต่งกายสะอาด สุขภาพ ยิ้มแย้มแจ่มใส มีอารมณ์ดี

2) ด้านวิชาชีพครู ครูควรวางตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี สอนดี สอนให้นักเรียนแก้ปัญหาได้ มีประชาธิปไตย

3) ด้านคุณธรรม จริยธรรม ครูควรเป็นผู้ให้คำปรึกษา ให้ความยุติธรรม ให้อภัย เห็นคุณค่าของศิษย์ มีความซื่อสัตย์สุจริต และเมตตากรุณาแก่ศิษย์ทุกคน

✓ ชูลส์ (Schulze, 1987) ได้ทำการศึกษาผลของการใช้เทคนิคแม่แบบและวิธีสอนที่มีต่อพฤติกรรมความซื่อสัตย์ของนักเรียนอนุบาลและนักเรียนเกรด 2 ของโรงเรียนในเมืองเบนดิมอร์ โดยมีนักเรียนกลุ่มละ 60 คน รวม 120 คน โดยใช้วิธีการศึกษา 4 วิธี คือ วิธีที่ 1 ให้เพื่อนเป็นตัวแบบและครูอธิบายตามตัวแบบ วิธีที่ 2 ใช้หุ่นเชิดเป็นตัวแบบและครูอธิบายตามตัวแบบ วิธีที่ 3 ให้เพื่อนแสดงแบบและครูสอนโดยตรง และวิธีที่ 4 ใช้หุ่นเชิดเป็นตัวแบบและครูสอนโดยตรง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มที่ครูสอนโดยตรงมีความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ครูอธิบายตามตัวแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนกลุ่มที่ใช้หุ่นเชิดมีความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ให้เพื่อนแสดงแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อดัลบ์จานา คอตทริ และ เซลแมน (Adalbjarnardottri and Selman, 1997) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูในการส่งเสริมความสามารถและทักษะในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีลักษณะเป็นการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมให้กับเด็ก โดยจัดทำเป็นโปรแกรมเสริมให้กับครูในการพัฒนาตนเองในการสอน ด้วยการลดการใช้อำนาจ รับฟังเด็ก ให้ความร่วมมือ และเป็นมิตรกับเด็ก ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการสอนของครูที่มีการปรับปรุงตนเองมีผลต่อการพัฒนาอารมณ์และจริยธรรมของนักเรียนในทิศทางที่สูงขึ้น

บิวโต (Buteau, 1998) ได้ทำการศึกษารวบรวมว่า สภาพการณ์ใดจะมีความเหมาะสมที่สุดในการสนทนา อภิปรายเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม โดยมีนักเรียนเกรด 3 เป็นตัวอย่างประชากร และเก็บข้อมูลโดยการบันทึกภาคสนามและใช้กล้องวิดีโอบันทึกภาพการแสดงพฤติกรรมร่วมด้วย ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 3 เดือน ผลการศึกษาพบว่า หากมีการจัดเตรียมหัวข้อคุณธรรมที่ต้องการปลูกฝังให้ทั้งครูและผู้ปกครอง รวมทั้งมีบทความที่สำคัญและน่าสนใจมาสนับสนุนด้วย เด็กจะสามารถพัฒนาคุณธรรมและ จริยธรรมได้เป็นอย่างดี

จากแนวคิดและงานวิจัยที่กล่าวมาเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมแก่นักเรียนนั้น จะเห็นว่าโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากนักเรียนต้องใช้ชีวิตประจำวันส่วนหนึ่งอยู่ในโรงเรียนเป็นระยะเวลาติดต่อกันนานหลายปี สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

ทั้งด้านกายภาพ และด้านชีวภาพจึงมีส่วนสำคัญต่อการซึมซับคุณธรรมและจริยธรรมต่างๆ ซึ่งหากเด็กได้รับการปลูกฝังอย่างจริงจังแล้ว เขาจะสามารถพัฒนาในด้านต่างๆ ได้ดีในวัยต่อ ๆ ไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษา เรื่องการปลูกฝังคุณธรรมของนักเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร เพื่อนำข้อมูลไปเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนต่อไป